

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ג / גליון ע"א
ערש"ק פרשת וישב
ה'תשס"ו

פתח דבר

לקראת שבת פרשת וישב, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון עא), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מעמו וראו כי טוב ה'

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832
(ניתן להשאיר הודעה)

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור דברי רש"י שבחלומות יוסף היו "דברים בטלים", הגם דלכאורה אין נראה כך בפשטות; בהקדם ההסברה בכך ש"ואביו שמר את הדבר" - "שהיה ממתין ומצפה מתי יבוא".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לה 156 ואילך)

יינה של תורה

ביאור דברי המדרש בענין כתיבת תולדותיו של עשו ותולדותיו של יעקב אבינו; ביאור אופן העבודה הרוחנית דיעקב בבירור תולדותיו של "עשו".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 302 ואילך)

חידושי סוגיות

ביאור דברי הירושלמי "לפי שמכרו בכורה של רחל . . יהי' כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו . . לפי שמכרו בכורה של רחל . . לפיכך יהי' כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה"; ביאור השייכות דמכירת יוסף לתשלומים אלו, והחילוק שביניהם; עפ"ז מיישב שאלות כמה מהמפרשים בסוגיא זו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כ' עמ' 185 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

פתגמים וביאורים בענין תחבולות היצר והנפש הבהמית, שפעמים בא לאדם במסוה של קדושה על מנת להכשילו.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

ה"דברים בטלים" שבחלומו של יוסף

ביאור דברי רש"י שבחלומות יוסף היו "דברים בטלים", הגם דלכאורה אין נראה כך בפשטות; בהקדם ההסברה ב"ואביו שמר את הדבר" – "שהיה ממתין ומצפה מתי יבוא"

א. "ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה" (פרשתנו לו, י), ובפרש"י מעתיק מן הכתוב "הבוא נבוא" ומפרש "והלא אמך כבר מתה והוא לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

ולפי דברי כמה מפרשי רש"י (ראה רא"ם גו"א ועוד) נמצא, שדברי רש"י כאן מתחלקים לשני פירושים: האחד - שיעקב "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה" (שהוא ע"פ בראשית רבה על אתר), והשני - פירוש רבותינו ד"אין חלום בלא דברים בטלים" (והוא ע"פ דברי הגמרא (ברכות נה, א)).

ולכאורה משמע, שלפי' הא' חשב יעקב שאין ממש בחלום והוא חלום שווא, כיון שגם "אמך" היתה משתחוה (וטעה בזה, כי "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה"); ואילו לפי' רבותינו ידע יעקב שהחלום הוא חלום אמיתי, והפרט ד"אמך" משתחוה אינו סותר לאמיתות החלום (אף שלשיטת רבותינו א"א לומר שהדברים מגיעים לבלהה), כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ופרט זה הוא מה"הדברים בטלים" שבו. ומה שמסיים רש"י "ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל", זהו סיום

הפירוש הב', דאף שהוא ידע שהחלום אמת, מ"מ אמר כן "להוציא מלב בניו". אבל לכאורה דוחק לפרש כך את דברי רש"י, שהרי בכתוב ממשך "ואביו שמר את הדבר", ופרש"י "הי ממתין ומצפה מתי יבוא", הרי מפורש שברור הי' ליעקב שהוא חלום אמיתי ובודאי יתקיים, אלא שהי' ממתין ומצפה מתי יתקיים.

ואולי י"ל, שאין כאן שני פירושים ברש"י אלא כל דבריו הם המשך אחד. וכדיוק לשונו "ורבותינו למדו מכאן" [ולא כתב, כדרכו בכ"מ כשמביא שני פירושים, "דבר אחר" או "ורבותינו דרשו" וכיו"ב], שאין במשמעות לשון זו שזהו פירוש חדש, אלא רק הוספת ענין. ושיעור לשון רש"י כך הוא: כיון שיעקב לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה, ואעפ"כ הי' ברור לו שהחלום יתקיים (כהמשך הכתוב "ואביו שמר את הדבר"), הנה מזה למדו רבותינו שאין חלום בלא דברים בטלים. וזו היתה דעתו של יעקב, שאף שכללות החלום יתקיים, מ"מ פרט זה שבחלום (שאמו תבוא להשתחוות לפניו) הוא מהדברים בטלים שבו. אבל לפי האמת לא הי' זה מהדברים בטלים כי אכן היו הדברים מגיעים לבלהה. וע"כ מסיים רש"י, דאף שיעקב ידע שכללות החלום יתקיים, מ"מ אמר "הבוא נבוא גוי", כדי "להוציא הד"בר מלב בניו", שהם לא ידעו "שאין חלום בלא דברים בטלים", ובמילא אפשר לומר להם, ש"כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

ב. אלא שלפ"ז צריך ביאור: כיון שלפי האמת "הדברים מגיעין לבלהה", א"כ מה הם הדברים בטלים שבחלום?

ויובן זה בהקדים תמי' בכללות המסופר בכתוב כאן ש"ואביו שמר את הדבר", ש"היה ממתין ומצפה מתי יבוא", שמורה על דבר החביב עליו, שרוצה שיבוא ויתקיים כבר, ומהו העילוי בזה שבנו ימלוך ואביו ישתחוה לו ארצה? דאע"פ שהכלל ד"בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו" הוא דבר מובן ופשוט, הרי זה רק שאין אדם מתקנא בבנו ותלמידו כאשר מתעלים למדריגה נעלית יותר ממנו, אבל אין מקום שהאב יצפה שבנו ימלוך עליו, ובאופן שכל אחיו המבוגרים וגם האב יהיו עבדים לו וישתחוו לו ארצה.

יש מפרשים (מלאכת הקודש על פרש"י כאן) כוונת רש"י ע"פ מ"ש במדרש כאן "כך הי' אבינו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו", והיינו דזה שהי' ממתין ומצפה מתי תגיע העת שיתקיים חלומו, הוא (לא ע"ז שיוסף ימלוך וכולם ישתחוו לו שזה באמת הי' צער גדול ליעקב, אלא) משום שהי' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, ולכן הי' מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל.

אבל נוסף על עצם הדוחק לפרש כן בפרש"י, דהרי אין שום רמז לענין הנ"ל (שבמדרש) שיעקב הי' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, ועוד זאת דבפשטות הכוונה ב"שמר את הדבר" קאי על כללות תוכן החלום ולא על ענין צדדי שיתקיים כשיבוא זמן קיום החלום [ובפרט באופן שעצם הדבר אין בו דבר מיחד, ורק פרט צדדי הוא דבר שמצפה אליו] – הרי ע"פ הנ"ל (ס"א) כוונת רש"י היא להיפך ממש, שיעקב חשב שפרט זה דהחלום (שאמו תשתחוה לו) הוא מהדברים בטלים שבחלום.

ג. ויש לומר, שזה מתורץ ע"פ דיוק לשון רבותינו שלמדו מכאן "שאינן חלום בלא דברים בטלים", דלכאורה ע"פ הנ"ל הי' כאן רק דבר אחד בחלום שאינו אמיתי (זה שאמו תשתחוה לו), והול"ל "אין חלום בלא דבר בטל"?

ונ"ל, שדייקו באמרם "אין חלום בלא דברים בטלים" בלשון רבים, דיעקב חשב שישנם כמה "דברים בטלים" בחלום, דכשם שהפרט שאמו תשתחוה לו הוא דבר בטל (שהרי לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה), כך חשב שגם זה שהוא יבוא להשתחוות לו ארצה הוא מהדברים בטלים שבחלום, דאמיתיות החלום היא רק בזה שיוסף יעלה לגדולה עד שימלוך על כל אחיו, אבל אל שימלוך גם על אביו עד שיעקב ישתחוה לו ארצה.

וי"ל שכן הי' לפועל, שפרט זה שיעקב ישתחוה ליוסף הי' מהדברים בטלים שבחלום, כי יעקב לא השתחוה ליוסף "ארצה", אלא רק "וישתחו ישראל על ראש המטה".

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון רש"י "כשם שאי אפשר כך השאר הוא בטל", ולא נקט הלשון "כולו בטל", כי נקט בלשון כזו, שבה נרמזת גם סברתו של יעקב לפי האמת, שיעקב סבר, דאף שעיקרו של החלום צריך להתקיים, מ"מ ישנם כמה פרטים שאינם מוכרחים להתקיים, ויתירה מזה, שע"פ סדר מוכרחים להיות פרטים שלא יתקיימו כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ולכן אמר יעקב לשון כזו שלא יהי' בלשונו דבר שקר (דפשוט, דאף שיעקב רצה "להוציא מלב בניו", מ"מ לא יתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו), וזהו שאמר "כך השאר הוא בטל", שלא רק פרט זה ד"אמך" הוא דבר בטל אלא יש בו עוד פרטים "בטלים", אלא שהשבטים הבינו מדבריו שהכל בטל.

יינה של תורה

לקחת את ה"מרגלית" ולהניח את ה"צרורות"

ביאור דברי המדרש בענין כתיבת תולדותיו של עשו ותולדותיו של יעקב אבינו;
ביאור אופן העבודה הרוחנית דיעקב בבירור תולדותיו של "עשו"

א. בהמשך לסיום פרשת וישלח, שם נכתבו באריכות תולדותיו של עשו, פותחת פרשת וישב בענין תולדותיו של יעקב אבינו. המדרש (תנחומא פרשתנו, א) מבאר זאת על פי משל "למלך שהיה לו מרגלית מושלכת בתוך העפר ובתוך הצרורות. הוצרך המלך לפשפש בעפר ובצרורות - להוציא את המרגלית מתוכן. כשהגיע המלך למרגלית, הניח את העפר ואת הצרורות ונתעסק במרגלית". הוא הדבר בענינו: בכדי להתייחס לפרשת תולדות יעקב - ה"מרגלית" - נזקקה התורה לפרט ולהתעסק בישובי עשו - "עפר וצרורות".

אמנם, דברי המדרש דורשים ביאור: מה צורך יש בפירוט תולדותיו של עשו בכדי לבוא לסיפור מאורעותיו של יעקב? וכי ה"מרגלית" - יעקב - מושלכת היתה בתוך "עפר וצרורות"? מיד לאחר פירוט מאורעות חייו של יצחק היתה צריכה התורה להמשיך בתיאור חייו של יעקב - בנו של יצחק. לשם מה נזקקת התורה "לחפש בעפר ובצרורות" - לתאר את קורות חייו של עשו, בכדי לשוב ולעסוק בחיי יעקב?

דיוקים נוספים בלשון המדרש: א. שינוי הלשונות "עפר" ו"צרורות". ב. מה ראו חכמינו להדגיש שלאחר שמצא המלך את המרגלית "הניח את העפר ואת הצרורות"? דבר פשוט הוא שבגמר החיפוש השליך המלך את העפר ושוב לא התעסק בו.

ב. תכלית "ישובי יעקב ותולדותיו" (לשון רש"י בפירוש התיבות "וישב יעקב") בארץ אינה רק בישיבה בארץ הקודש גרידא, אלא במטרה לפעול ולברר את ניצוצות הקדושה ש"נפלו" ממקורם הרוחני הגבוה ונמצאים תחת ממשלת הקליפה - עשו. יעקב התיישב בארץ (כפי מה שאמר עשו) "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (וישלה לג, יד) - עד אשר יבוא בירור הניצוצות לתכלית שלמותו, בגאולה העתידה. כמובא בפירוש רש"י (שם) שבדבריו אלו רמז יעקב לעשו על יום ה' הגדול, אז תושלם עבודת העלאת הניצוצות לקדושה, ובלשונו: "בימי המשיח . . . ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" - אז תתגלה ההארה האלקית גם בדברים שהיו נראים סותרים ומפריעים לקדושה, "שעיר".

דווקא בעבודת ההתעסקות בבירור הרע מתעלה יעקב ומגיע לשלמותו ותכלית עבודתו: בתורת הקבלה מבואר כי שורש נשמתו של עשו הוא מ'עולם התהוה' (שלמעלה מ'עולם התיקון' – שורשו של יעקב) ואילו שורשו של יעקב הוא מ'עולם התיקון'. מסיבה זו, בכדי לבוא לשלמותו שלו, נזקק יעקב לפעול לזיכוך והעלאת ניצוצות הקדושה שירדו והוסתרו בקליפה - "עשו", משום שמקורם הרוחני של ניצוצות אלו נובע משורש עליון יותר, ומתוך בירורם מתעלה יעקב במדרגתו הרוחנית.

ג. לאור הדברים תובן משמעות דברי המדרש:

בכדי להזכיר ולתאר את תולדות יעקב כשלעצמן, אין צורך בפירוט תולדותיו ומאורעותיו של עשו ואין כל קשר בין תולדות יעקב לקורותיו של עשו. אך כאן מתייחסת התורה לישיבת יעקב ובניו בארץ על מנת לפעול ולגלות את ההארה האלקית החבויה ומוסתרת על ידי עשו. לשם כך, יש צורך בהרחבת תיאור תולדותיו של עשו ומתוכם לבוא לתיאור חיי יעקב, משום שבתוך ה"עפר והצוררות" מושלכת ה"מרגלית" - בתוך תולדותיו של עשו, נמצא יעקב בכדי לבררם, כיוון שעל-ידם משלים הוא את עבודתו.

עבודה זו מתחלקת לשני פרטים ומטרות - א. בירור העפר ב. דחיית הצוררות:

עפר - הפיכת הרע לטוב: העפר שתחתיו נמצאת המרגלית לא גורם כל רע ונזק למרגלית. העפר רק מכסה ומסתיר על אורה הזורח של המרגלית, וניתן להסירו ולגלות את המרגלית. ה"עפר" מתייחס לדרגת הרע שבעשו, רע שאותו ניתן לברר ולהפוך לטוב על ידי עבודה נכונה על פי רצון ה'. שלמות עבודה זו תהיה לעתיד לבוא, אז תהפוך קליפת עשו למציאות של טוב וקדושה.

צוררות - איבוד וביטול הרע: הצוררות לא רק מכסים ומעלימים את אורה של המרגלית המושלכת בתוכם, אלא מזיקים לה. את הצוררות יש לדחות מכל וכל, משום שלא ניתן "להוציא" ולגלות בהם את ההארה האלקית המוסתרת וטמונה בהם. זו דרגת הקליפה המכסה ומסתירה על הניצוץ האלקי לגמרי ללא אפשרות לבררו, קליפה כזו יש לאבד ולמחות.

כאן מוסיף ומדגיש המדרש "הניח את העפר ואת הצוררות": שלמותו של יעקב באה לו מתוך העבודה בבירור ה"עפר וצוררות", עניניו של עשו. אולם, ההתעסקות עם עניני עשו היא אך ורק

במטרה להעלות את ניצוצות הקדושה מהם, ובהם עצמם אין כל חשיבות עצמית - "הניח את העפר ואת הצרורות".

ד. גם הירידה לגלות היא בכוונה שיהודי יתעסק ויפעל לבירור ניצוצות הקדושה הנמצאים וחבויים בחפצים הגשמיים. על ידי שימוש בהם על פי התורה מתבררים ניצוצות הקדושה החבויים בהם. ה"מרגלית" - ניצוץ הקדושה, חבוי ומוסתר ב"עפר" - דברים גשמיים שניתן לזככם ולהעלותם לשרשם, וב"צרורות" - דברים הנתונים לממשלת הקליפה ללא כל אפשרות "לקחת" ולהעלות את הניצוץ האלקי החבוי בהם. דברים אלו הם רעים לגמרי, ויש לדחות אותם וכלל לא להתעסק עמם.

מתוך העבודה בבירור הגשמיות עלולה לעלות מחשבה כי הגשמיות הינה מציאות ברת תוקף וחשיבות. זאת מבהיר המדרש: "הניח את העפר ואת הצרורות" - אסור לייחס כל חשיבות לחפצי העולם ולגשמיות. כל ההתעסקות עימם היא אך ורק בכדי לגלות את החיות האלקית שבתוכם. באם חלילה עניני העולם יקבלו חשיבות בעיניו של יהודי, לא זו בלבד שלא יוכל להתגבר ולהוציא את ניצוץ הקדושה המוסתר בדברים הגשמיים, אלא שבכך יגרום לנפילה וירידה בנפשו. דווקא כאשר "מניח" הוא את העפר והצרורות, כאשר ניכר בגלוי שכל עסקו עם עניני העולם הוא במטרה להעלותם לקדושה, אז מתעלה ומגיע לשלמות נפשו ודרגתו הרוחנית.

חידושי סוגיות

מכירת יוסף כסיבה לפדיון בכור ומחצית השקל

ביאור דברי הירושלמי "לפי שמכרו בכורה של רחל . . יהי' כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו . לפי שמכרו בכורה של רחל . . לפיכך יהי' כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה"; ביאור השייכות דמכירת יוסף לתשלומים אלו, והחילוק שביניהם; עפ"ז מיישב שאלות כמה מהמפרשים בסוגיא זו

"וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימח" (וישב לו, כח)

מהם טבעה (שתי כסף – מחצית השקל) לפיכך יהי' כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה". והיינו, דהמעשה דמכירת יוסף גרם לכך שבנ"י "נתחייבו" בשני מיני "תשלומין" – פדיון בכור ומחצית השקל. ובמפרשים⁴ מבארים השייכות ביניהם:

דהנה, מחצית השקל הוא "כופר נפשו"⁵,

(3) ביפה תואר שם, שמכירת יוסף היא טעם רק על ערך הפדיון, וכן על הסך של מחצית השקל (וראה פי' "הכותב" לע"י שקלים שם). אבל בנו הקדש (הארוך) לב"ר שם הוא ככפנים.

(4) נור הקדש שם.

(5) ר"פ תשא.

א. בקשר עם המסופר בפרשתינו שאחי יוסף מכרוהו "בעשרים כסף"¹, איתא בירושלמי²: "לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהי' כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף (שהן חמש שקלים) . . לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד

(1) פרשתנו לו, כח.

(2) שקלים פ"ב סה"ג. וכ"ה בב"ר פרשתנו עה"פ (פפ"ד, יח)*. ועוד.

(* בב"ר שם: מכרתם בנה של רחל כו' לפיכך יהי' כאו"א מפריש ערך בנו ה' סלעים. וראה רש"י, יפה תואר ופי' מהרז"ו לב"ר שם. חזקוני פרשתנו עה"פ. ובב"ר הוצאת טהעאדאר (אלבק): מפריש ה' סלעים של בן (כלי תיבת "ערך").

וביינו ע"פ הידוע⁶, דמחמת עון מכירת יוסף נגזר עונש גלות לדורות, דמכך מובן, דמכירת יוסף היא "חטא נמשך" שמצריך כפרה לדורות – והיינו ה"כופר נפשו" דמחצית השקל שבנ"י צריכים לתת.

והטעם על פדיון הבן – "ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים גו' על כן אני זוכה לה' גו' וכל בכור בני אפדה"⁷ – קשור בזה שבגלל מכירת יוסף (בכורה של רחל) גם "בכורי ישראל" היו בכלל סכנה, אלא ש"ה' עשה להם נס ולפיכך הוצרכו פדיון לדורות"⁸.

והיינו ע"פ הידוע⁶, דמחמת עון מכירת יוסף נגזר עונש גלות לדורות, דמכך מובן, דמכירת יוסף היא "חטא נמשך" שמצריך כפרה לדורות – והיינו ה"כופר נפשו" דמחצית השקל שבנ"י צריכים לתת.

והטעם על פדיון הבן – "ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים גו' על כן אני זוכה לה' גו' וכל בכור בני אפדה"⁷ – קשור בזה שבגלל מכירת יוסף (בכורה של רחל) גם "בכורי ישראל" היו בכלל סכנה, אלא ש"ה' עשה להם נס ולפיכך הוצרכו פדיון לדורות"⁸.

וצריך להבין: מדוע עון מכירת יוסף גרם שבנ"י יתחייבו בשני (סוגי) תשלומין⁹ – הן פדיון הבן והן מחצית השקל?

ב. גם צריך להבין:

א) בשלמא הא דמחצית השקל הוא ענין של תשלומין על חטא חמור (מכירת יוסף) מובן, היות שבפסוק מודגש שהוא "כופר נפשו"; אבל פדיון בכור הוא, לכאורה, להיפך – ענין של טוב וקדושה: "קדש לי כל בכור"¹⁰ – דבבכור ישנו קדושה, שלכן צריך לפדות אותו –

ואיך שייך לומר, שמכירת "בכורה של רחל"

ומתוצאת ע"כ בשני אופנים:

א) גם ראובן נחשב בכלל המכירה, ד"אע"ג דראובן לא היה אז עמהם מ"מ הניחו חלקו, כי חשבו שלא יחלוק על מעשיהם"¹⁴ [ובפרט לפי הא דאיתא בפירקי דר' אלעזר¹⁵, שגם לאחרי שסיפרו לראובן אודות מכירת יוסף, "שמע ראובן . . . ושחק"¹⁶]; (ב) גם יוסף עצמו נחשב כמו שהיה לו חלק במכירתו, מכיון שהוא היה

(11) כי אף שלפועל ניצולו באופן ניסי ולכן קנויים לה' – מ"מ, מכיון שזה גופא שהוצרכו להנס הוא מפני ענין בלתי רצוי(מכירת יוסף), אינו מובן למה תגרום הצלה זו לעילוי גדול יותר מאילו לא נמכר יוסף.

(12) ל' קרבן העדה לירושלמי שם.

(13) פרשתנו לו, כט ובפרש"י.

(14) יפה תואר ופי' מהרז"ו לב"ר שם.

(15) פל"ח [בהוצאה עם פי' הרד"ל נשמטו תיבות אלן] – הובא בפ"י מהרז"ו שם. ועד"ז הוא בתנחומא פרשתנו ב (הובא בנזר הקדש שם).

(16) בפדר"א שם לפני"ז "וכל אחד ואחד נטל שני כספים", ומשמע לכאורה שגם ראובן נטל השני כספים (וראה רד"ל ונזר הקדש שם). אבל בתנחומא שם הלשון: מכרוהו בכ' כסף לכל אחד מהם שני כסף. ובוזה יש לפרש שרק הניחו לו חלקו, אבל אין מזה רא"י שראובן נטל חלקו בפועל. וגם בפדר"א יש לפרש מ"ש "כל אחד ואחד נטל שני כספים" שקאי רק על ט' האחיים (שאודותם מדובר שם).

(6) זח"ב (בתוספות) רעו, א. זהר חדש פרשתנו (כט, א).

ובכ"מ. ולהעיר משבת י, ב ותוד"ה ה"ג שם.

(7) בא יג, טו.

(8) ל' נזר הקדש שם.

(9) ולא משמע שזוהי פלוגתא. וראה הלשון בב"ר שם:

א"ר יהודה כו' (ולא ר' יהודה אומר). וראה לקמן בפנים.

(10) בא יג, ב.

שבנוגע להשבטים מכירת יוסף היתה חטא וירידה, הרי בנוגע ליוסף עצמו המכירה פעלה עליו שמתבטא בענין של בכור, כדלקמן.

ד. בנוגע למכירת יוסף איתא בזהר¹⁹:
 "גרים קוב"ה כל דא בגין לקיימא גזרה דגזר בין הבתרים" – הקב"ה הביא לכך שאחי יוסף, ימכרוהו, כדי שתתקיים גזירת בין הבתרים, שבנ"י ילכו לגלות מצרים;

ומבאר בזהר²⁰, דהטעם שיוסף היה צריך להגיע למצרים ע"י שאחיו ימכרוהו, הגם שבכדי לקיים את ברית בין הבתרים יכל יוסף לרדת למצרים גם באופן ש"יד אחיו אל תהי בו"²¹ - הוא מפני שע"י שבני יעקב שלטו על יוסף (בזה שזרקו אותו לבוא ומכרוהו "כאדון המוכר את עבדו"²¹) לפני שירד למצרים, נעשה "עבד של אחיו"²²,

וזה גרם, שכשבני ישראל ירדו אח"כ למצרים, לא היתה למצרים שליטה מליאה, עליהם (כפי שהיה להם על שאר עבדיהם, ש"לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים"²³); ואדרבה: מכיון שהמצריים היו עבדי יוסף,

"גורם (להמכירה) ע"י הקנאה שבתחלה"¹⁷.

אבל עדיין צריך ביאור: כל דבר בתורה מדויק בתכלית. והיות שהמכירה בפועל נעשתה רק ע"י תשעה מאחי יוסף – היפך רצונם של ראובן ו(מכ"ש של) יוסף – מדוע השייכות הרחוקה דראובן ויוסף בהמכירה תחשב כהשתתפות שווה עם שאר ט' האחים, ועד שמחלקים העשרים כסף לעשרה חלקים שווים¹⁸?

ג. החילוק בפשטות בין שני אופני ה"תשלום" על מכירת יוסף – פדיון הבן ומחצית השקל – הוא:

בפדיון הבן סכום התשלום הוא לפי "ערכו" של יוסף (בכמה שהוא נמכר) – חמש שקלים; משא"כ במחצית השקל התשלום הוא לפי הסכום שכל אחד מאחי יוסף קיבל מהמכירה – מחצית השקל.

ומזה מובן, ששני התשלומין קשורים עם שני פרטים שונים במכירת יוסף: מחצית השקל היא "כופר נפש" על הפגם שהמכירה עשתה בהשבטים (מצד הנאתן במכירת יוסף); וכנגד מה שהמכירה "פעלה" ביוסף (שנמכר לעבד) – צריך לפדות את בן הבכור.

ועפ"ז יש לתרץ הקושיא הנ"ל – איך מכירת יוסף (בכורה של רחל) גרם אצל היהודים הענין (למעליותא) של פדיון בכור – מכיון דאף

(19) פרשתנו קפד, רע"א. וראה גם סוטה יא רע"א. רש"י פרשתנו לז, יד. – חילוקי הלשונות בין זוהר והש"ס (ורש"י) נתבארו בשיחת מוצאי ש"פ וישב תשל"ט.

(20) ראה בכ"ז אור החמה (וברא"ג שהורא"ג שם) ומקדש מלך לזהר שם.

(21) ל' האור החמה שם.

(22) לשון המקדש מלך שם. ואף שהם בעצמם מכרוהו – ה"ו מוכר עבדו לנכרי ולחז"ל כו' דיצא לחירות (אבל) צריך גט שחרור (גטין מג, ב). ואכ"מ.

(23) רש"י יתרו יח, ט.

(17) תקלין חדתין לירושלמי שם. ולהעיר ממראה הפנים לירושלמי שם.

(18) ולהעיר מידי משה לב"ר שם, שמחלק העשרים כסף לח' מהשבטים (ע"ש חשבונות).

יכולה להיות שום שליטה עליה²⁶, ועי"ז כל היהודים נשארו למעלה משליטת מצרים,

לכן יצא מזה הענין של "בכור", שבכור הוא קנוי לה' – "לי הוא"²⁷; ונתינה זו שנותן "ראשית פריו . . . לרשות בוראו" מזכירה "היהודי (בלשון החינוך)²⁸ "כי הכל שלו" – כל מה ששייך ליהודי, משתייך לקב"ה.

ז. עפ"ז יובן מה שחז"ל מדייקים בנוגע להכפרה על מכירת יוסף, שבמכירה השתתפו עשרה מאחי יוסף [אע"פ שראובן (וודאי יוסף) לא הסכים עם המכירה] –

דבכדי שמכירת יוסף תוכל לפעול את הענין הטוב שבמכירה – העילוי של גאולה (שהמצרים לא יוכלו לשלוט עליו) – היו צריכים להגיע לכח של ציבור (דוקא).

דע"י שעשרה מישראל נמצאים ביחד "שכינתא שריא"²⁹ – שורה אור אלוקי שהוא למעלה מהעולם (ואפילו ממלאכים)³⁰, ולכן

שבשבעה לדברי הכל גם נכרים בבל יחל (וראה בארוכה משנה למלך ה' מלכים פ"ה ה"ז (שצויין שם). ובספרי פרשת דרכים (דרך האתרים דרוש ג) שאם האבות נענשים על אי קיום נדר, תלוי אם יצאו מכלל נח או לאו), והרי י"א גם בנוגע להשבתים כל זה].

ועוד (ועיקר?): "ל אשר נדר לה' (בדברים שבין אדם למקום ועד"ז – לקיים כל התורה) יש בזה גדר דעבודת השם דבוראי כשב"ג עושה מעשה מסוג זה עושה מצוה אף שלא נצטווה על מעשה זה. ואכ"מ.

(26) ראה גטין מג, ב ובפוסקים שם.

(27) בא יג, ב ובפרש"י.

(28) מצות בכור (מצוה יח).

(29) סנהדרין לט, א.

(30) אגה"ד סכ"ג.

יוסף היה "עבד בני ישראל"²¹, הרי "ישראל שלטו על כולהו".

ה. מביאור הזהר יוצא הבנה עמוקה יותר בענין מכירת יוסף שמודגש בפסוק – שמבלי הבט על הכוונה הלא טובה שהיתה לאחי יוסף, הרי לפועל יצא מזה טובה – "למחי" שלחני גו' לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה"²⁴, ולא רק שהמכירה היתה גרם וסיבה לתוצאה טובה עבור בני"י (ע"י שיוסף נהיה אח"כ משנה למלך), אלא המכירה עצמה נתנה את הכח "לשום לכם שארית גו' לפליטה גדולה" – הגאולה ממצרים.

ומזה מובן שמכירת יוסף פעלה דבר והיפוכו: מצד אחי יוסף, שכוונתם (במכירה) היתה כדי שהוא יהי עבד, הביאה המכירה לגלות מצרים; ומצד מה ש"גרים קב"ה כל דא" – מצד הכוונה והרצון של הקב"ה בזה – המכירה (ע"י אחי יוסף) נתנה הכח לגאולה.

וזהו הקשר בין מכירת "בכורה של רחל" עם הענין של פדיון הבן:

מכיון שמכירת יוסף פעלה שיוסף יהיה "קנוי" לשבטים, שהם היו מחויבים במצות (מילה וכו')²⁵ ובארץ הקודש, למצרים לא

(24) ויגש מה, ה"ז.

(25) ובפרט למ"ד דקיימו כל התורה ונעשית כולה בגדר נדר [ראה וירא (כא, כד) – שבועת אברהם לאבימלך. וכן ויידר יעקב נדר גו' (ויצא כח, כ). ולדעת כמה ב"ג מצווה בנדר וכיו"ב – ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך בל יחל בסופו, שי"א שפלוגתא היא בירושלמי (נזיר פ"ט ה"א), וי"א

מיד בגילוי – ומלכתחילה לא היה מגיע
שלעבד נמכר³².

בכדי שיוסף ימכר בתור עבד, (לפחות)
בגילוי ובחיצוניות³³, היתה ההשתתפות בגילוי
רק של תשעה אחים; אבל מאידך גיסא, מכיון
שבהעלם היתה השתתפות של עשרה, הרי זה
פעל שבפנימיות ובאמיתית יוסף (ועל ידו - כל
היהודים) נשאר למעלה משליטת מצרים.

שהכוונה בזה שגם "אחר המעשה דמכירת יוסף לא חשד
כו", "ע"ש], אלא ש"גרים קב"ה כל דא" כדי שישראל ישלטו
"על כלהו", "כנ"ל. ולכן באם ה' מצב של "שכינתא שריא"
בגלוי, הרי גם מה ש"גרים קב"ה" ה' בגילוי למטה ולא
היתה אפשרית מכירת יוסף לעבד.
(33) כמהשך (וכביאור) הכתוב, אשר מלכתחילה "נמכר
יוסף (רק) עד עת בוא דברו גו".

נמשך מזה כח להיות למעלה ממצרים -
מלשון מצרים וגבולים) של הגלות³¹.

וי"ל שלכן (מתי ש"גרים קב"ה כל דא")
אין די שתשעה ימכרוהו, אלא היה חייב להיות
עשירי – צירוף של עשירי (ראובן או יוסף,
כנ"ל).

ומהאי טעמא הרי בגילוי השתתפו במכירה
רק תשעה – מכיון שאם כל העשר אחים היו
משתתפים באופן גלוי, היתה "שכינתא שריא"

(31) וזהו מ"ש (ויגש מה, ח) לא אתם שלחתם אותי הנה
כי האלקים וישמני לאב לפרעה גו' – כי הכח שניתן בו ע"י
מכירתו (ע"י אחיו) שלא יוכלו המצרים לשלוט בו, הוא לא
מן השבטים עצמם כ"א מצד "האלקים" – האור האלקי
שנמשך על ידם.

(32) תהלים קה, יז. כי אחי יוסף מצ"ע "כולהו הוו זכאין
ולא חשיד (יעקב) לון" [זהר שם. וראה לקוטי לוי"צ לשם,

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אנרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהר"י צמליובאוויטש נ"ע

נפש בהמית חסידית

"בכל אחד ואחד הנה"ב שלו הוא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זה רק עצת היצר למנוע מעבודת התפלה וכדומה..."

תחבולות הנפש הבהמית

סיפר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] . . בהיותי אצל כ"ק אאמו"ר הרה"ק [כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש] פעם ביחידות כשתי שנים מלפנים ושאלתיו אז איזה ענינים ובין שאר הדברים אמר לי אז:

היצה"ר נקרא נפש הבהמית לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא פיקח שועל שבחיות וצריכים חכמה מרובה להבין תחבולותיו, ולפעמים הוא מתלבש גם בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו הוא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זה רק עצת היצר ומתחבולות הנה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך – סיים בשם כ"ק אאזמו"ר הרה"ק – וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי של הנה"ב.

ובצאתי אז מאת כ"ק אאמו"ר [כ"ק אדמו"ר מוהר"ש] התחלתי להסתכל בעצמי ולהשגיח על

ענייני בעבודה באופן אחר לגמרי, כי עד הנה – חורף תרל"ה – הייתי תופס את הענין כפשוטו, שהיצה"ר והנה"ב הם שייכים רק להסית לדברים לא טובים, ולכן הזהירות עיקרה היא רק בעניינים כאלה, אבער אז עס זאל זיין א פרומער נה"ב ווער רעט נאך א חסידישער נה"ב דאס האב איך ניט געוואוסט.

ידעתי שצריכים להזהר מטעותים בכלל ומטעותים הבאים בעבודה מצד אהבת עצמו בפרט. ידעתי גם כן שצריכים להזהר מן הבליטה וחיצוניות ולעבוד עם עצמו שיהי' הכל באמת ובפנימיות, הארעווען מיט זיך אז אלץ וואס מען טוט זאל זיין מיט א אמת און פנימי'. [=לעבוד עם עצמו שכל מה שעושה יהיה באמת ובפנימיות]

און ווען השי"ת האט געהאלפן און מען עפעס אויפגעטאן מיט זיך אין עבודה, הן אין א ענין פון 'אתכפיא', ווער רעדט אין א ענין פון 'אתהפכא' אז דער נפש השכלי הטבעי האט געוואלט דערהערן און האט דערהערט א טוב טעם אין די געטליכקייט פון ענינים הגשמי', איז מען געווען זייער צופרידען. [=ומתי שהשי"ת עזר ופעלו משהוא עם עצמו בעבודה, הן ענין של 'אתכפיא', ומי מדבר בענין של 'אתהפכא', שנפש השכלי הטבעי רצה להרגיש והרגיש טוב טעם באלקות שבענינים הגשמיים, היו אז שמחים].

אבל אחר יחידות זו, שנודעתי שיש נה"ב כזו שהיא בעצמה נותנת טעם לשבח בענין השגה והבנה ענין אלקי בתורה ועבודה שבלב, ועיקר כוונתה לבלבל ולמנוע מעבודה בפועל, התחלתי לבקר את עצמי וענייני בביקורת חדה.

(אגרות קודש ח"ד עמ' סז ואילך)